

történeti, szakmai rész, de annál lelkesebben beszél ritka és becses könyvekről, és még szívesebben a könyvek áráiról.

Pogány György most megjelent könyve – a második hazai kísérlet – Langer könyvének éppen az ellentéte. A szerkezet adott: történet, elmélet és gyakorlat. Pogány könyvének három fő része: 1. Történet. 2. A modern magyar könyvművészet és bibliofília intézményrendszere 1880-tól napjainkig. 3. Gyakorlat. Az első benyomás az, hogy hiányzik az elméleti rész, de mint később látni fogjuk, nem ez hiányzik. A második, hogy az első két rész nyugodtan összevonható. Nem látom értelmét az intézményrendszer önálló részként való szerepeltetésének, ez a történet egyik fejezeteként tárgyalható. A bibliográfus-könyvtáros szerző nagy felkészültséggel és jó stílusban tárgyalja a tudnivalókat. Meglepő, hogy az első két rész a könyv terjedelmének több mint kétharmadát foglalja el. Ez talán túlzás, tekintettel arra, hogy a könyvgyűjtők többségét sajnos egyáltalában nem érdekli a történet. Egy kalauzban a történeti rész csupán bevezető kellene hogy legyen. Igaz, mindenki arról ír szívesen amihez ért és amit szeret.

A könyvet olvasva néha az az érzése az embernek, mintha a szerzőnek nem lenne fontos, hogy bibliofil és könyvgyűjtő között különbséget tegyen. Pedig jó lenne hangsúlyozni, hogy ugyan minden bibliofil könyvgyűjtő, de nem minden könyvgyűjtő bibliofil. Nagyon nem az, hiszen vannak halmozók, vannak akik csak szöveget gyűjtenek, vannak akik csak kötést, és így tovább. A bibliofil gyűjtő éppolyan nagy ritkaság, mint a fehér holló.

A könyv kevesebb mint harmadában kapott helyet magáról a gyűjtésről szóló, gyakorlati rész. Már az arány is jelzi, hogy a szerző nemigen tudott mit kezdeni ezzel a könyv célkitűzésének szempontjából alapvető egységgel. A legnagyobb baj azonban, hogy ami itt olvasható, az szintiszta elmélet. Szó esik tipográfiáról, betűtípusokról és sok mindenről, csak éppen arról nem, ami a könyvgyűjtő számára a legfontosabb: mit, hol, mikor, miért, és nem utolsó sorban mennyiért. Vagyis hogy mit gyűjtsünk, hol gyarapíthatjuk gyűjteményünket, melyek a megbíz-

ható, vagy szakmai szempontból kétséges hazai és külföldi cégek, hol és hogyan vásárolhatunk az antikváriumokban, árveréseken vagy a világhálón, és így tovább. Mi a szerző véleménye a gyűjtőről, könyvekről, illusztrátorokról vagy kiadókról, nem tudjuk meg. A könyv személytelen, ami Tacitusnál erény, de egy kalauznál nem az. Ez az illusztrációk egyenetlen minőségétől eltekintve szép könyv, a magyar könyvgyűjtő elméleti kalauza.

BORDA LAJOS

Catalogues régionaux des incunables des bibliothèques publiques de France. Vol. XVII. Haute-Normandie par Valérie NEVEU. Genève, 2003. Droz, 486 l. /École Pratique des Hautes Études. Sciences historiques et philologiques, VI. Histoire et civilisation du livre, 28./

A hatalmas, évtizedekkel ezelőtt kezdődött vállalkozás első kötete 1979-ben jelent meg, azóta – néhány kötet később várható megjelenésével – a 17. darabnál tart a sorozat. A könyvtárakon kívül, több intézmény fogott össze azért, hogy a franciaországi nyilvános könyvtárakban őrzött ősnymtatványoknak modern, a tudományos kutatás minden igényét kielégítő, egységes leírási és feltárási szempontokat érvényesítő katalógusa legyen. A tours-i egyetem reneszánsz kutató intézete (Centre d'Études Supérieures de la Renaissance), az École Pratique des Hautes Études, a Société des bibliophiles du Guyenne (Bordeaux), illetve a kulturális minisztérium, könyves ügyek igazgatósága (Ministère de la Culture, Direction du Livre et de la Lecture). További 15 kötet megjelenése várható.

A mai Seine-Maritim és Eure megyék területe (ez Felső Normandia) egykor a rouen-i érsekséghez tartozott. A székváros, Rouen, a 15. században Franciaország harmadik legnagyobb városa volt (Párizs és Lyon után), így a nyomdásztörténetben is ezt a helyet tudhatta magáénak. Igaz, a 2850 (Párizs):1140 (Lyon):151 (Rouen) arány a kiadott könyvek számát illetően, sokat elmond erről a harmadik helyről. Az

első kiadvány 1485-ben jelent meg (*Prologue de l'entrée du roi Charles VIII.*), és a roueni kiadók elsősorban a helyi igények kielégítésén, ritkán angliai exportra dolgoztak. A 16. század első felének regressziója után, nyomdászattörténeti szempontból a század második felében egy új virágzási periódus következett.

A város könyvtártörténetének kiemelkedő és mélyebb időszakai is hasonló ritmust követtek. A terület gazdag középkori könyvtári kultúrát tudhat magáénak. A bencések, az ágostonosok, a ciszterek, majd a kartauziak, a kapucinusok és a jezsuiták számos rendházat alapítottak. A legjelentősebbek a Rouenban (bencés, ágostonos, kapucinus, jezsuita), Évreux-ben (bencés), Gailonban (kartauzi), Lyre-ben (ciszter) voltak. De a 16. században jelentős gyűjteményt hoztak létre a hugenották (ez a nantes- ediktum visszavonása után (1685) a jezsuitáké lett), és több nagyobb magángyűjtemény is létrejött a korai újkorban (nem ritkán megszerezve egy-egy középkori rendház könyveit is). Franciaországban a forradalom könyvtártörténeti korszakhatár, ekkor jött létre a ma is létező tartományi könyvtárak rendszere, illetve a városi könyvtárak legtöbbje.

Ennek megfelelően a mostani katalógus 613 tételének jelentős része Rouenban a tartományi és a városi könyvtárban, illetve a Le Havre-ban és Évreux-ben a városi könyvtárban található. Ezen kívül kisebb könyvtárakban (Le Bec-Hellouin, Bernay, Conches, Dieppe, Eu, Fécamp, Louviers, Pont-Audemer, Verneuil-sur-Avre).

A bevezető tanulmány részletes statisztikát közöl a könyvek nyomdai származási helyéről. Semmi meglepetés nem ér minket akkor, amikor azt látjuk, hogy 318 franciaországi (ebből viszonylag sok, 48 rouen-i), 158 itáliai és 126 németországi. A maradék a Németalföldről (7), Spanyolországból (3) és Portugáliából (1) származik. A kötetek némelyike illuminált, ezekről külön fejezetet olvashatunk. A könyvek bejegyzéseiből követhető a sorsuk. Érdekes possessor-bejegyzések Jean Budétól (Guillaume Budé apjától) maradtak ránk, vagy éppen Franciscus Vatablustól. A 15. századból, egy magánkönyvtárból a legtöbb kötet, 6 darab, Jean Asselain bencés priortól (Jumièges, Longueville) származik.

A bevezető tanulmány, és a katalógus is részletesen foglalkozik a kötésekkel. Annak ellenére, hogy a 15. század végéről, illetve a 16. század legelejéről átlagosan csak a kötések hozzávetőleg 20%-a származik, számos érdekességet tartogat az elemzésük. A franciaországi (nomann és a párizsi) műhelyek mellett Koberger-kötések, strassburgiak, friburgi (bei Brisgau) és flamand is található közöttük. Külön említésre érdemes a 16. századi aranyozott mozaik-kötés (Jean Grolier). A tanulmány külön elemzi a terület kolostorainak kora újkori kötetészeti politikáját (megőrzött eredeti, átkötött, stb.).

A 613 ősnymtatvány leírását azoknak a könyveknek a jegyzéke követi, amelyek a régebbi katalógusokban felbukkannak, mint ott volt példányok, illetve a szerző helyesbíti néhány darab korának meghatározását (külön jegyzék ezekről). A sorozat többi kötetével azonos mutatók (konkordancia, nyomdahelyek, nyomdászok, possessorok, miniátorok, könyvkötők) után Valérie Neveu külön tanulmányt szentelt azoknak 16–19. századi magánszemélyeknek, akiknek gyűjteményéből számottevő mennyiségű ősnymtatvány került a most katalogizált anyagba. Felső Normandia jelentős magánkönyvtárainak története mellett az ezt követő fejezetben a fentiekben felsorolt nyilvános könyvtárak történetének vázlatát is megtaláljuk külön-külön, elemezve az ott őrzött ősnymtatványok oda kerülése történetét. Külön érteke a kötetnek a szép képi illusztrációs anyag, amely elsősorban a könyvkötés történetét kutatókat örvendezteti meg.

MONOK ISTVÁN

Meyer, Véronique: L'illustration des thèses à Paris dans la seconde moitié du XVIIe siècle. Peintres – graveurs – éditeurs. Préface de Bruno NEVEU. Paris, 2002. Commission des travaux historiques de la ville de Paris, 339 l.

A téziszűzet minden európai ország könyvtörténetírásában külön kutatási terület. Számos tartalmi és formai kérdés tisztázhatatlan vele kapcsolatban, hiszen sok esetben az sem eldönt-